

בקי צור

ללמוד לחבין לזכור

מסכת פסחים – פ"ה-פ"ט

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

**קישור לרכישת ספרי המחבר
באתר אמזון בסוף הקובץ הזה**

**במקום שאין אנשים השתדל להיות איש
אין למפעל זה כל גוף מסייע**

אנא

עזרו לנו ותרמו בעין יפה

לתרומה

דף פה

אבר שאין בו כזית מבחוץ ויש בו כזית מוח

נתבאר, שלדעת רבי אין איסור שבירת עצם, אלא באבר שיש בו כזית. [לדברי ריש לקיש, רק במקום אותו כזית. ולדברי רבי יוחנן, בכלו, אף במקום שאין בו כזית].

ומבואר בברייתא, שכשם שיש איסור שבירת עצם באבר שיש עליו כזית בשר מבחוץ, כך יש איסור שבירת עצם באבר שאין בו כזית בשר מבחוץ, אבל יש בו בתוכו כזית מוח, [לדברי ריש לקיש, האיסור הוא רק במקום שכנגד המוח. ולדברי רבי יוחנן, האיסור הוא בכל האבר, אף שלא כנגד המוח].

ואין לומר, שמצוות עשה "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה", דוחה את האיסור "וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ", ולכן ישברו את העצם להוציאו מוח שבתוכו, והאיסור יתקיים בעצם שאין בה מוח.

והסיבה שאין לומר כן, כי נאמר בפסח שני פעם נוספת "וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (במדבר ט"ו י"ב) ולא הוצרך הכתוב הזה ללמד שדין פסח שני כדין פסח ראשון, כי כבר נאמר באותו כתוב "כָּכָל חֻקֵּי הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ", ואם כן מה שחזר הכתוב פעם שניה על איסור שבירת עצם, בא ללמד שהדבר אסור, בין בעצם שאין בה מוח, [ויש בה בשר מבחוץ], ובין בעצם שיש בה מוח, [אף שאין בה בשר מבחוץ].

אבר של הפסח שיצא מקצתו

בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו נפסל, ולפיכך אם יצא מקצת אבר מהפסח חוץ לירושלים, אותו מקצת שיצא נפסל.

ומבואר במשנתנו שאם ארע כן בפסח, יש לחתוך את הבשר שבמקום היציאה עד שמגיעים לעצם, ואז קולפים את כל הבשר שבפנים, עד שמגיעים לפרק [=מקום חיבור שני עצמות], וחותרים את הפרק, ומשליכים את האבר שיצא מקצתו עם הבשר שעליו, ואוכלים את הבשר הפנימי שנקלף ממנו.

אבל אין לחתוך את כל האבר במקום יציאתו כמות שהוא, כי אסור לשבור שם את העצם.

והנה, לדברי ריש לקיש, מובן מדוע צריך לקלוף את כל הבשר עד שמגיעים לפרק, כי כל זמן שלא יקלפו את כל הבשר עד הפרק, אף שקלפו חלק ממנו, אין לשבור את העצם במקום המקולף, כי יש בה בשר במקום שאינו מקולף.

אבל לדעת רבי יוחנן, הלא לא אסרה תורה לשבור עצם אלא במקום הבשר, ואם כן, לכאורה די בקילוף מעט מהעצם, ולאחר הקילוף ישברוה שם במקום המקולף, להפריד בין החלק שיצא לחלק שנכנס.

- ואמר אבוי, שהסיבה שגם לדעת רבי יוחנן יש לקלוף הבשר עד הפרק, ולא לשבור את העצם אחר קילוף מקום השבירה, כי יש לחוש, שמא כשירצו לשבור במקום הקילוף, תשבר העצם גם במקום הבשר.

- ורבינא אמר, שבאמת אם על ידי הקילוף לא יהיה בשר במקום השבירה, די בקילוף של מקום השבירה, ואין צריך לקלוף את הבשר עד הפרק, והדין הנ"ל בו מבואר, שיש לקלוף את הבשר עד מקום השבירה, אמור בעצם הקולית, שיש בה מוח לכל אורכה, ואם כן גם אחר קילוף הבשר מבחוץ, עדיין יש בה בשר מבפנים כנגד המקום המקולף, ולכן אין לשוברה במקום המקולף, וצריך לקלוף הבשר עד הפרק.

א. פיגול.

כל קרבן שחישב בו הכהן בשעת אחת מארבע עבודות הדם, לזרוק דמו או להקטיר את אימוריו לאחר הזמן הראוי לכך, נולא היה בו פסול אחר], נתפגל הקרבן, והאוכל מבשרו חייב כרת.

חכמים הוסיפו וגזרו על הפיגול, שיטמא את ידי הנוגע בו, וסיבת הגזרה היא **מפני חשדי כהונה**, כלומר מפני שהיו כהנים חשודים לפגל קרבנות מחמת איבת בעליהם.

ולפיכך גזרו עליהם, שאם יתפגל הקרבן, יהיו צריכים להטביל ידיהם אחרי נגיעתם בו, קודם שיהיו מותרים לגעת בקדשים, ומאחר שלא היו רוצים לגרום לעצמם טרחה זו, לטבול ידיהם, היו נמנעים מלפגל את הקרבנות.

ב. נותר.

כל קרבן שנשאר מבשרו אחר הזמן הראוי לאכילה, נעשה אותו בשר נותר, והאוכל ממנו חייב כרת.

וחכמים הוסיפו וגזרו על הנותר שיטמא את ידי הנוגע בו, וסיבת הגזרה היא **מפני עצלי כהונה**, כלומר מפני שהיו כהנים מתעצלים באכילת הקדשים, ומאחר שלא היו אוכלים אותם, נעשו נותר.

ולפיכך גזרו על הנותר שהנוגעים בו יהיו צריכים להטביל ידיהם אחרי נגיעתם בו, קודם שיהיו מותרים לגעת בקדשים, ומאחר שלא היו רוצים לגרום לעצמם טרחה זו, לטבול ידיהם, היו נזהרים לאכול את הקדשים ולא משיירים מהם להיות נותר.

את הטעמים הנ"ל, מדוע גזרו חכמים שפיגול ונותר יטמאו את הידים, אמרו שני חכמים, טעם גזרה אחת אמר רב הונא, וטעם גזרה אחת אמר רב חסדא.

ונחלקו החכמים הללו, על איזה שיעור בשר פיגול או נותר גזרו חכמים טומאה.

לדעת אחד מהם – שיעורם לטמא את הידים הוא כשיהא מהם **כזית**, שזהו שיעורם לעניין איסור אכילה.

ולדעת אחד מהם – שיעורם לטמא את הידים הוא כשיהא מהם **כביצה**, שזהו שיעור כל אוכל לענין טומאה.

ג. יוצא.

כל קרבן שיצא ממנו חוץ למקום הראוי לו, כגון שיצא מקדשי קדשים [מאימוריהם או מבשרם] או מאימורי קדשים קלים חוץ לעזרה, או שיצא מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים, אותו יוצא נפסל, ונאסר באכילה.

ונסתפקו בגמרא, האם על היוצא הזה גם כן הוסיפו חכמים, **וגזרו עליו שיטמא את הידים**, כמו שגזרו על הנותר, וסיבת הגזירה היא, כדי שיזהרו בקדשים, שלא יצאו ממקומם. או שדווקא על הנותר גזרו, כי היה צורך לזרז את הכהנים לאכול את הקדשים, שלא יתעצלו מלאוכלם בזמן. אבל על היוצא לא היה צורך לגזור, כי אין חשש כל כך, שיפשעו הכהנים בקדשים, ויפסלום בידיים, על ידי הוצאתם חוץ למחיצתם.

ומסקנת הסוגיה, שאין להסתפק כן אלא בשאר קדשים, אבל בפסח ודאי לא גזרו טומאה על היוצא, כי בני חבורה זריזים הם, שהם רבים ומזרזים זה את זה על שמירתו, ואין לחוש שיפשעו להוציא ממנו, שנצטרך לגזור עליו טומאה, כדי שישמרו יותר. **ולענין שאר קדשים עמד הספק הזה בתיקו.**

אבר שיצא מקצתו לא טימא את מה שבפנים

לעיל נתבאר, שאם יצא מקצת אבר של פסח מחוץ לירושלים, ונפסל החלק היוצא, מפרידים בין החלק היוצא לבין החלק שלא יצא, ואוכלים את מה שבפנים.

ומתחילה רצו להביא מדין זה ראיה לכך, **שעל היוצא לא גזרו חכמים טומאה**, שכן אם גזרו עליו טומאה, מאחר שהוא טמא, והוא נוגע בחלק שלא יצא, הוא חוזר ומטמא אותו, והכל נאסר, ולעיל נתבאר, שמה שלא יצא נאכל ולא נאסר.

ודחו ראיה זו, ואמרו שאף אם גזרו טומאה על החלק היוצא לא טימא את מה שבפנים, **כי החלק היוצא נגע בחלק שלא יצא במקום חבורם, שהוא מגע פנימי, וכלל בידינו, שכל נגיעה בבית הסתרים, כלומר במקום פנימי שאינו נראה, אינה נחשבת כנגיעה לטמא**, ולכן, אפילו אם נטמא החלק היוצא, לא טימא את החלק שלא יצא, כי אין בין שני החלקים נגיעה לטמא.

אמנם לדעת רבינא, מקום חיבור של מאכלים אינו נחשב כנגיעת בית הסתרים, כי חלקי המאכל נחשבים כמופרדים זה מזה, ואם כן מטמאים זה את זה.

ומכל מקום, גם לדברי רבינא יש לדחות את הראיה הנ"ל, ולומר, שאמנם אם היה החלק

היוצא בשיעור כזית או כביצה, היה נטמא, וחוזר ומטמא את החלק שבפנים, והכל נאסר. והאופן שבו אמרו, שהחלק היוצא לא טימא את החלק שבפנים, הוא, **כשלא היה בחלק היוצא שיעור לטומאה זו, כגון שלא היה בו שיעור כזית או שיעור כביצה**, שלכן לא נטמא, וממילא לא חזר לטמא את מה שבפנים.

המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה

בענין הפסח נאמר, "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (שמות י"ב מ"ו), ללמד שאסור להוציא את הפסח מהבית שבו הוא נאכל, ומתוך כך שנאמר גם "חוּצָה", למדו, שאף באותו הבית אין להוציאו מחוץ לאותה חבורה שנמנו עליו לאוכלו.

ואמר רבי אמי, מאחר שנאמר האיסור הזה בלשון הוצאה, "לא תוציא", הרי הוא כאיסור הוצאה של שבת, שאין עוברים עליו, אלא אם כן היתה עקירה ממקומו הראשון, והנחה במקומו האחרון.

ומבואר בברייתא, שאם עברו על האיסור הזה, והוציאו את הפסח ממקומו, **האוכל מהבשר עובר באיסור לא תעשה**, ומכל מקום, אף על פי שהבשר נאסר ביציאתו, הוא טהור.

ומכאן למדו, **שבפסח לא גזרו חכמים טומאה על היוצא**.

הוצאת פרים הנשרפים

פרים ושעירים שמתן דמם לפנים, [כגון פר ושעיר של יום הכפורים, ופר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח], דינם להישרף חוץ לשלוש מחנות, כפי שנתבאר במקום אחר.

ומה שנאמר בענין פר ושעיר של יום הכפורים "וְאֵת פֶּר הַחֲטָאִת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאִת אֲשֶׁר הוּבֵא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ יוֹצִיא אֶל מְחוּץ לַמִּחְנֶה וְשָׂרְפוּ בְּאֵשׁ אֶת עֹרֹתָם וְאֵת בְּשָׂרָם וְאֵת פְּרָשָׁם. וְהִשְׂרֹף אֹתָם יַכְבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹא אֶל הַמִּחְנֶה" (ויקרא ט"ז כ"ז-כ"ח), אין כוונת הכתוב, שנשרפים חוץ למחנה אחד, אלא שהמוציא אותם מטמא בגדים מיד כשיצאו ממחנה אחד, אבל שריפתם חוץ לשלוש מחנות.

ומתוך כך שנאמר הכתוב בלשון הוצאה, "יוציא", הרי הוא כהוצאה של שבת, ולכן המוציא אינו מטמא בגדים, אלא אם כן היתה עקירה ממקומו הראשון, והנחה מחוץ למחנה, אבל כל זמן שלא הניח, אינו מטמא בגדים.

ומה ששנינו, שאם היו נושאים אותם במוטות, מיד כשיצאו הראשונים חוץ לחומת העזרה, אף שהאחרונים עוד לא יצאו, הראשונים מטמאים בגדים, אין זה אלא כשהיו נגררים על הקרקע, שהיתה הנחה מחוץ למחנה.

אבר שאר קדשים שיצא מקצתו

לעיל נתבאר, שאם יצא מקצת אבר מהפסח חוץ למחיצתו, אין חותכים את כל מה שיצא, כי אסור לשבור בו עצם, אלא מקלפים את הבשר מהעצם, ומשליכים את חלק הבשר היוצא, עם כל העצם.

אכן כל זה בפסח, ששבירת העצם אסורה בו, אבל שאר קדשים, שמותר לשבור בהם עצם, אם יצא מהם מקצת אבר, **חותך** את המקצת שיצא **בקופיץ** [=סכין גדול], אף שבכך משבר הוא את העצם.

היציאה הפוסלת את הקדשים

א. קדשים הנפסלים ביציאתם מהעזרה.

כל חלקי הקרבנות הקרבים על המזבח, מקום הקרבתם בעזרה, ואם יצאו ממנה נפסלים, וכמו כן בשר קדשי קדשים, מקום אכילתו בעזרה, ואם יצא ממנה נפסל.

וכשהיו בתוך העזרה, אפילו סמוך לאחד השערים, אבל עוד לא נכנסו לתוך עובי השער [=מן האגף ולפנים], **דין פשוט הוא שלא נפסלו**, כי תוך השער ממש הוא תוך העזרה, ולא יצאו ממקומם.

וכשיצאו מכל עובי שערי העזרה [=מן האגף ולחוץ], **דין פשוט הוא שנפסלים**, כי חוץ לשער ממש הוא חוץ לעזרה, ואם כן יצאו ממקומם.

אבל כשלא יצאו מכל עובי השער, ועודם בתוכו [=אגף עצמו], בזה יש חילוק.

אם היה בתוך עובי **רוב שערי העזרה**, נחשבים הם כעודם בתוך העזרה, **ולא נפסלו כי עובי רוב שערי העזרה נתקדש בקדושת העזרה**.

אבל אם היו בתוך עובי **שער נקנור**, הוא שער מזרחי של עזרה, נחשבים הם כמי שיצאו מהעזרה, כי עובי שער זה **לא נתקדש, ואם כן נפסלו**.

ואמר רבי שמואל בר רב יצחק, מפני מה לא נתקדש שער נקנור בקדושת עזרה, מפני שמצורעים הנטהרים, עומדים שם להכניס בהונותיהם. [שכן מסדר טהרת המצורע, ביום שביעי לטהרתו מתגלח וטובל, ועדיין הוא מחוסר כיפורים האסור להיכנס בעזרה, ולמחרת עליו להביא

קרבתו, ועליו להכניס בהונותיו לעזרה לתת עליהם מדם אשמו, והוא אסור להיכנס לעזרה, כי מחוסר כיפורים הנכנס בעזרה חייב כרת, ולהוציא את הדם חוץ לעזרה אי אפשר, כי יפסל, ולכן המצורע עומד סמוך לעזרה, ומכניס בהונותיו לתוכה].

ב. בשר קדשים הנפסל ביציאתו מירושלים.

בשר קדשים קלים, מקום אכילתו בכל ירושלים, ואם יצא ממנה נפסל.

וכשהיה בתוך ירושלים, אפילו סמוך לאחד השערים, אבל עוד לא נכנס לתוך עובי השער [=מן האגף ולפנים], **דין פשוט הוא שלא נפסל**, כי תוך השער ממש, הוא תוך ירושלים, ולא יצא הבשר ממקומו.

וכשיצא מכל עובי שערי ירושלים [=מן האגף ולחוץ], **דין פשוט הוא שנפסל**, כי חוץ לשער ממש הוא חוץ לירושלים, ואם כן יצא הבשר ממקומו.

וכן הדין כשלא יצא הבשר מכל עובי השער, ועודו בתוכו [=אגף עצמו], כי עובי שערי ירושלים לא נתקדש בקדושת העיר, וכל שבתוך עובי השער, הרי הוא כמי שיצא חוץ לירושלים, ונפסל.

ואמר רבי שמואל בר רב יצחק, מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים, מפני שמצורעים, [המשתלחים חוץ לשלוש מחנות, ואסורים להיכנס לירושלים], מגינים תחתיהם, בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים.

צירוף לתפילה

לדעת רב יהודה אמר רב – כשם שלענין קדשים, יש חילוק בין בשר שמן האגף ולפנים, שהוא כשר, לבין בשר שמן האגף ולחוץ, שהוא פסול, כך לענין תפילה, **העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה עם אלו שבפנים, והעומד מן האגף ולחוץ אינו מצטרף.**

ולדעת רבי יהושע בן לוי – אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו, ולכן גם **העומד בחוץ מצטרף עם העומדים בפנים.**

כן פירש רש"י סוגיה זו. אולם תוס' כתבו, שלדברי הכל העומד בחוץ אינו מצטרף עם אלו שבפנים להשלים לעשרה. וסוגיה זו אינה מדברת לענין צירוף לעשרה, אלא אם היחיד העומד בחוץ, יכול לענות קדיש וקדושה ויהא שמיה רבה מברך, כשיש בפנים עשרה. והלכה כרבי יהושע בן לוי, שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, ויכול לענות עימהם.

גגין ועליות לא נתקדשו

לדברי רב, גגות בתי ירושלים, ועליות בתי ירושלים, לא נתקדשו בקדושת ירושלים, ואין אוכלים בהם קדשים קלים. וגגות לשכות העזרה, ועליות לשכות העזרה, לא נתקדשו בקדושת העזרה, ואין אוכלים בהם קדשי קדשים.

ומאחר שלא נתקדשו גגות ועליות של ירושלים, כל הפסחים היו נאכלים למטה בבתים, ולא בעליות או בגגות.

וכשאמר רב משום רבי חייא. (א) כזיתא פסחא [כלומר, חבורות גדולות היו נמנים על הפסח, עד שלא היה מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח], (ב) והלילא פקע איגרא [כלומר, מאחר שהיו מרובים, כשהיו קוראים את ההלל, היה קול ההמון דומה כאילו הגגות מתבקעים]. אין הכוונה לכך שהיו אוכלים את הפסח על הגג, אלא אחר האכילה למטה, היו עולים לגג, וקוראים שם את ההלל.

דף פו

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

הפסח נאכל באחרונה, על השובע, כדרך אכילת שאר קרבנות, שנאמר בהם "לְמַשְׁחָה", כלומר לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים.

ומבואר במשנה בפרק עשירי, שמאחר שיש לאכול את הפסח על השובע, לאחר אכילתו, כשבאים להיפטר מהסעודה, אין נפטרים ממנו על ידי אפיקומן.

וביאר רב, שהכוונה לכך, שאין לומר אחר אכילתו, הוציאו [=אפיקו] **כליכם** [=מניכם] מכאן, ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת.

אמנם דווקא ללכת לאכול במקום אחר אסור, אבל את ההלל מותר לומר במקום אחר, כפי שנתבאר, שהיו אוכלים את הפסח למטה, ועולים ואומרים את ההלל על הגגות.

עליית בית קדשי הקדשים

חמורה מבית קדשי הקדשים

אבא שאול אומר, עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים, **שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה**, [ביום הכפורים, לקטורת ולהזיית בין הבדים], ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסים לה

אלא פעם אחת בשבוע [=בשמיטה]. וי"א שתי

פעמים בשבוע. וי"א פעם אחת ביובל, לידע מה

היא צריכה, [שמא תבקע החומה, וצריכה תיקון].

אמנם אין להקשות מכאן על דברי רב, שאמר, שעליות לא נתקדשו, כי רב לא דיבר אלא בעליות ירושלים ועזרה, ולא בעליות היכל, שנתקדשו על פי רוח הקודש, כמו שנאמר, "וַיִּתֵּן דָּוִד לְשִׁלְמֹה בְּנוֹ אֶת תְּבִנֵי הָאוֹלָם וְאֶת בְּתִי וַיְנַזְּרֵי וְעֲלִיתָיו וַחֲדָרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַפְּפֹרֶת" (דה"י א' כ"ח י"א), ונאמר בסוף הענין, "הַכֹּל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלֵי הַשָּׁכִיל כֹּל מִלְאָכֹת הַתְּבִנִי" (דה"י א' כ"ח י"ט).

קדושת הלשכה כקדושת המקום שאליו היא פתוחה

הלשכות הבנויות בקודש [=בעזרה], אבל אין להם פתח לעזרה, אלא לחול [=להר הבית], אף על פי שבנויות בקודש, תוכן חול, כקדושת הר הבית שפתוחות לו. ולענין גותיהן, אם היו שווים לקרקע עזרה, מאחר שהם בעזרה, קדושים בקדושת עזרה, אבל אם היה גבוהים מקרקע עזרה, אינם קדושים, כי אפילו גגות של לשכות שתוכן קדוש בקדושת עזרה, לא נתקדשו.

והלשכות הבנויות בחול [=בהר הבית], אבל אין להם פתח לחול אלא לקודש [=לעזרה], אף על פי שבנויות בחול, תוכן קודש, כקדושת עזרה שפתוחות לה. [ואין חילוק באלו, בין שהן על גבי קרקע, ובין שהן תחת הקרקע, מאחר שפתוחות לעזרה בגובה הקרקע, קדושות הן כמו הפתח, ומחילות שאמר בהן רבי יוחנן שלא נתקדשו, הן מחילות שאינן פתוחות לעזרה].

-

לדברי רבי יהודה, **מחילות היו תחת ההיכל, ותוכן חול, כי היו מגיעות עד הר הבית שחוץ לעזרה, ושם היה פתחן, ומאחר שפתוחות לחול, תוכן חול.**

קדושת גגות

נתבאר שלא נתקדשו גגות עזרה. אכן דווקא **לענין קדושת מזבח לא נתקדשו, שאינם כעזרה עצמה, ואין אוכלים שם קדשים.**

אבל נתקדשו לצורך דברים אחרים, כגון שתי אמות שהיו נתונות על שער מזרחי, שהיו מודדים בהם מה שמקבלים מהאומנים, כדי שלא יבואו האומנים לידי מעילה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, אותן שתי אמות נתקדשו לכך. וכמו כן נתקדשו גגות לצורך דברים אחרים שיש בהם צורך לבנין ולכלי שרת. ודווקא קדושת עזרה לא נתקדשו.

שתי אמות שהיו בשושן הבירה

על שער המזרח של העזרה, היה יציע, שהיה נקרא שושן הבירה, על שהיה מצויר בתבנית שושן הבירה, ובו היו שני מקלות, שאורכם יתר על אורך אמה של משה, [שהוא ששה טפחים בצמצום], **האחד היה יתר על אמה של משה חצי אצבע** [של גודל, כלומר שמינית טפח], **והשני היה יתר על אמה של משה אצבע שלימה** [של אגודל, כלומר רבע טפח], הקטנה יותר בקרן מזרחית צפונית, והגדולה יותר בקרן דרומית מזרחית.

והסיבה שנעשו אמות אלו, היא, כדי שלא יבואו האומנים לידי מעילה, שכשהקדש היה מתנה עם האומנים לעשות מלאכה, והיו מקבלים עליהם לעשות אמה, היו צריכים לעשות מעט יותר, [נתמורת תשלום הראוי לעבודת אמה מצומצמת], כי אם היו עושים בדקדוק, שמא היו מחסרים מעט, ונמצא נהנים מהקדש שלא כדין.

וכשהיו עושים אומנות של בנין, היו צריכים להוסיף לכל אמה אצבע שלמה. אבל כשהיו עושים אומנות של כסף וזהב, שהיא יקרה יותר, לא היו צריכים להוסיף כל כך, ודי היה בתוספת של חצי אצבע לכל אמה.

קדושת חלונות ועובי החומה

חלונות שהיו בחומת ירושלים או בחומת העזרה. **אלו שהיו שווים לקרקע, היו קדושים בקדושת ירושלים או בקדושת העזרה. ואלו שהיו גבוהים, דינם כגגות ועליות ולא נתקדשו.**

וכן עובי חומת ירושלים ועזרה, אותו שהיה שווה לקרקע, היה קדוש בקדושת ירושלים או בקדושת העזרה. ואותו שהיה גבוה, דינו כגגות ועליות ולא נתקדש.

ואמרו, שעובי החומה שהיה שווה לקרקע, הוא בר שורא, היא חומה קטנה שהיתה לפנים מהחומה הגדולה, והיא נמוכה ושווה לקרקע גובה העזרה.

וכן מבואר בכתוב, "חֶשֶׁב ה' לְהִשְׁחִית חֹמַת בֵּית צִיּוֹן נְטָה קֹו לֹא הִשִּׁיב יָדוֹ מִפְּלַעַע וַיִּצְאֵבֶל חָל וְחֹמָה יִחָדָו אֶמְלִלוּ" (איכה ב' ח'), ואמר רבי אחא או רבי חנינא, שהכוונה לשורא [=חומה] ובר שורא [=חומה קטנה].

אכילת הפסח בשתי חבורות או בשני מקומות

שני כתובים נאמרו בענין אכילת הפסח. (א) "וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וַיִּנְתְּנוּ עַל שְׁפֵי הַמְּזוּזֹת וְעַל הַמְּשָׁקוֹף עַל

הַבְּתִים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם" (שמות י"ב ז'). (ב) "בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (שמות י"ב מ"ו). ונחלקו חכמים באיזה אופן מדבר כל אחד מהכתובים.

א. דעת רבי יהודה.

הכתוב "וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׂתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף **עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם**" (שמות י"ב ז'), **משמעותו**, ששני בני אדם אוכלים את הפסח בשני בתים, זה בבית זה, וזה בבית זה, ומכאן יש ללמוד, שאחרי שנמנו מספר בני אדם על הפסח, רשאים הם לחלקו ביניהם, וכל חבורה נוטלת חלקה, ואוכלת בפני עצמה [=הפסח נאכל בשתי חבורות].

והכתוב "בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (שמות י"ב מ"ו), **נדרש כפי המסורת**, כלומר ככתיבתו, כאילו נאמר "בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל", והכוונה לכך, שכל אחד ואחד יאכל את פסחו בבית אחד, ולא יאכל מקצתו בבית זה ומקצתו בבית זה [=אין האוכל אוכל בשני מקומות].

ב. דעת רבי שמעון.

הכתוב "וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׂתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף **עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם**" (שמות י"ב ז'), **משמעותו**, שכל אחד מהאוכלים רשאי לאכול את הפסח בשני בתים או יותר [=האוכל אוכל בשני מקומות].

והכתוב "בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (שמות י"ב מ"ו), **נדרש כפי קריאתו**, "בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל" הפסח, והכוונה לכך, שתחילת אכילתו יהא כולו נאכל יחד בבית אחד, בחבורה אחת, ואין יכולים לחלקו לשתי חבורות, שכל אחת תאכל בפני עצמה [=הפסח אינו נאכל בשתי חבורות].

ומחמת המחלוקת הנ"ל, נחלקו החכמים הללו בדברים הבאים.

א. הפיכת פנים.

לדעת רבי יהודה, מותרים בני חבורה להיחלק, באופן שאלו הופכים פניהם לצד זה, ואלו הופכים פניהם לצד זה, כי הפסח נאכל בשתי חבורות.

ולדעת רבי שמעון, צריכים להסב אלו כנגד אלו, שיראו כחבורה אחת, ולא כשתי חבורות, כי הפסח אינו נאכל בשתי חבורות.

ב. נתינת מיחם באמצע.

לדעת רבי יהודה, מותרים בני חבורה לתת את המיחם שמוזגים בו את יין ביניהם, [כפי שעושים כל השנה כדי שיהא קרוב לכל], ולא אכפת לנו שהוא מפסיק בין בני החבורה, כי הפסח נאכל בשתי חבורות.

ולדעת רבי שמעון, אסורים בני חבורה לתת את המיחם שמוזגים בו את יין ביניהם, כי הוא מפסיק בין בני החבורה, והפסח אינו נאכל בשתי חבורות.

ג. שמש המשמש שתי חבורות.

לדעת רבי יהודה, שמש המשמש שתי חבורות, מאחר שהחל לאכול עם בני חבורתו במקומם, אסור לו לאכול מהפסח במקום אחר, כי הפסח אינו נאכל בשני מקומות, ולפיכך, כשעומד ממקומו, לשמש את החבורה האחרת, עליו לקפוץ את פיו, ולהראות פניו לבני חבורתו, שיראו שאינו אוכל כלום בעודו משמש את החבורה האחרת, ולא יחשדוהו שאוכל שם.

ולדעת רבי שמעון, שמש המשמש שתי חבורות, אף שהלל לאכול עם בני חבורתו במקומם, רשאי להמשיך לאכול מאותו הפסח במקום אחר, כי הפסח נאכל בשתי מקומות, ולפיכך, כשעומד ממקומו לשמש את החבורה האחרת, רשאי להמשיך לאכול מפסחו גם בעודו משמש את החבורה האחרת.

ד. שמש שאכל כזית בצד התנור.

לדעת רבי יהודה, שמש שהיה צולה את הפסח בשביל בני חבורה שנמנה עליה, והכניס כזית מהפסח בצד התנור, לא יוכל להמשיך לאכול ממנו במקום מושב בני החבורה, כי הפסח אינו נאכל בשני מקומות, ולפיכך, ימלא כרסו באותו מקום, ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה, יבואו וישבו עמו בצד התנור.

ולדעת רבי שמעון, שמש שהיה צולה את הפסח בשביל בני חבורה שנמנה עליה, והכניס כזית מהפסח בצד התנור, יוכל להמשיך לאכול ממנו במקום מושב בני החבורה, כי הפסח נאכל בשני מקומות.

ה. נפרסה מחיצה ביניהם.

לדברי רב כהנא, כשהיו יושבים יחד חבורה אחת במקום אחד, ונפרסה מחיצה ביניהם, המחיצה הזו מחלקת ביניהם, ונחשבים מעתה כשתי חבורות. ולפיכך, לדעת רבי יהודה, האומר, שהפסח נאכל בשתי חבורות, מותרים להמשיך את אכילתם. ולדעת רבי שמעון, האומר, שהפסח אינו נאכל בשתי חבורות, אסורים להמשיך באכילתם.

ורב אשי נסתפק בדבר זה, האם פריסת מחיצה מחלקת אותם לשתי חבורות או לא.

ו. נסתלקה מחיצה.

לדברי רב כהנא, כשהיו יושבים יחד חבורה אחת בבית אחד, ונסתלקה מחיצת הבית, כך שנתווסף להם מקום על המקום שהיו בו עד עתה, נחשבים הם עתה במקום אחר ממה שהיו בתחילה. ולפיכך, לדעת רבי שמעון, האומר, שהפסח נאכל בשני מקומות, מותרים להמשיך את אכילתם. ולדעת רבי יהודה, האומר, שהפסח אינו נאכל בשני מקומות, אסורים להמשיך באכילתם.

ורב אשי נסתפק בדבר זה, האם סילוק מחיצה מחשיבה את מקומם למקום אחר או לא.

הכלה הופכת את פניה ואוכלת

לדעת משנתנו [כדעת רבי יהודה], הכלה שהיא בושה לאכול לעיני האנשים, [כי הכל מסתכלים בה], מותרת להפוך את פניה לצד אחר, ולאכול, שכן אף שבכך היא נחלקת מבני חבורה, אין בכך כלום, כי הפסח נאכל בשתי חבורות.

- כן פירש רש"י, שאין לה חיוב להפוך את פניה, אלא שהיא מותרת. וכתבו התוס', שאם הפכה פניה קודם תחילת האכילה, דין פשוט הוא שמותרת לעשות כן, כפי שנתבאר לעיל, שלדעת משנתנו, אלו הופכים פניהם אילך, ואלו הופכים פניהם אילך, והחידוש הוא, שהיא מותרת להפוך פניה אף אחר תחילת האכילה, ואין הדבר נחשב כאכילה בשני מקומות.

- עוד פירשו התוס', שמשנתנו באה ללמד, שהכלה חייבת להפוך את פניה קודם האכילה, ולא תאכל כשפניה לצד בני החבורה.

דברים שלמדנו ממעשי

רב הונא בבית רב נחמן בר יצחק

רב הונא בריה דרב נתן נזדמן לביתו של רב נחמן בר יצחק.

שאלו אותו – מה שמך.

ענה להם – רב הונא.

אמרו לו – ישב כבודו על המטה.

ועשה כן, וישב על המטה, [ומטה מקום הסב חשובים היא, והקטנים יושבים על גבי ספסלים, ובמעשהו נהג עצמו בחשיבות].

- נתנו לו כוס. וקיבל מיד, בלא לסרב תחילה עד שיפצירו בו.

- ולא שתה את כל הכוס בבת אחת, אלא הפסיק בו באמצע השתיה, ושתה בשתי פעמים.

- וכשתה לא החזיר פניו לצד אחר אלא שתה לעיניהם.

שאלו אותו – מדוע אתה קורא לעצמך "רב הונא" [ולא "הונא"]?

אמר להם – בעל השם אני, כלומר מקטנותי כך קוראים לי "רב הונא". [ומכאן יש ללמוד, שאם לא הטעם הזה, גם אדם גדול ששואלים אותו מה שמו, יאמר "פלוני", ולא יאמר, "רב פלוני"].

שאלו אותו – מדוע כשאמרו לך לשבת על המטה, ישבת עליה כדרך חשיבות, ולא ישבת על קרקע או על ספסל כפי המנהג.

אמר להם – כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה (חוץ מצא).

שאלו אותו – מדוע כשהגישו לך כוס נטלת מיד, ולא סרבת תחילה.

ענה להם – מסרבים לקטן, [מלקבל דבריו עד שיפציר בו], ואין מסרבים לגדול.

שאלו אותו – מדוע שתית את הכוס בשתי פעמים והפסקת באמצע השתיה.

אמר להם – כך שנינו, השותה כוסו בבת אחת, הרי זה גרגרן. שנים, דרך ארץ. שלשה, מגסי הרוח.

שאלו אותו – מדוע לא הפכת פניך כששתית.

אמר להם – כך שנינו, "כלה הופכת פניה", ואין דרך האיש להפוך פניו.

בכוסך קטן וייןך מתוק וכריסי רחבה

נתבאר לעיל, שהשותה כוסו בבת אחת, הרי זה גרגרן. אמנם כן הוא באדם בינוני, ובכוס בינונית, וביין רגיל. אבל השותה כוס קטנה, ויין מתוק, וכרסו רחבה, רשאי לשתות את כל הכוס בבת אחת, ולכן, כשרבי ישמעאל ברבי יוסי נזדמן לביתו של רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, והגישו לו כוס, קיבל מיד [כי אין מסרבים לגדול], ושתה כולה בבת אחת, שהיתה הכוס קטנה, והיין מתוק, וכרסו רחבה.

בני חבורה נכנסים בשלושה

ויוצאים אפילו באחד

לדברי רב הונא – בני חבורה, ששכרו להם שמש לשמש אותם בסעודה, אין השמש חייב להתחיל להגיש להם את המאכלים, עד שיכנסו לכל הפחות שלושה מהם. אמנם, אחר שנכנסו כשיעור, והחל לשמשם, עליו לשמש את כל אחד מהם עד גמר סעודתו, ואפילו אם נשאר האחרון יחידי.

ולדברי רבה – כל זה כשאין האחרון מאריך בסעודתו יותר מזמן אכילת שאר הסועדים, [כלומר שמשך זמן אכילת כולם שווה, אלא שכל אחד התחיל אחרי חבריו], וכן צריך להודיע לשמש מראש, שכך דרכם, לצאת אחד אחד, לפי שטורח לו לשמש היחידים.

ולדברי רבינא – אלו המתאחרים אחר כולם, צריכים להוסיף לשמש דמים, והאחרון מוסיף יותר. ואין הלכה כמותו. [אמנם אם האריך יותר מהשיעור שאמר רבה עליו להוסיף דמים].

כן פירש רש"י סוגיה זו, בכל אכילה, ולא באכילת הפסח. אולם ר"ח פירש הסוגיה באופן אחר, והוא, שחבורה שנמנו על הפסח, ובאו מקצת מהם בעת שדרך בני אדם לאכול, ושגרו השמש לחפש אחרי השאר, ולא מצאם, אם נתקבצו רק שלשה, אוכלים את הפסח, ואין עליהן להמתין עד שיבואו כולם. אבל פחות משלשה, לא. ואם כבר היו מקובצים יחד, ויצאו חלק מהם, ונתאחרו ולא חזרו, וחיפש השמש ולא מצאם, אפילו לא נשאר רק אחד מהם, אין צריך להמתין, כיון שהיו שם ויצאו.

סליק פרק כיצד צולין

פרק שמיני האשה

דף פז

כשהאשה בבית בעלה ושחטו

עליה את הפסח גם אביה וגם בעלה

האשה, כשהיא נמצאת בפסח בבית בעלה, ושחטו עליה את הפסח גם אביה וגם בעלה.

מן הסתם, מאחר שהיא בבית בעלה, **רוצה היא להיות מנויה על הפסח של בעלה**, ולא על פסח של אביה, ואפילו אם לא אמרה בפירוש על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה.

ולכן, אף על פי שלא אמרה בפירוש בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, היא אוכלת מהפסח של בעלה.

כשהאשה בבית אביה ושחטו

עליה את הפסח גם אביה וגם בעלה

האשה, כשהיא נמצאת בפסח בבית אביה, ושחטו עליה את הפסח גם אביה וגם בעלה.

מבואר בברייתא, **שאם היא אשה שמבקשת תמיד [=רדופה] ללכת לבית אביה, ופסח זה הוא רגל ראשון שאחר נישואין**, שדרך הנשואות ללכת בו לבית אביהן.

מן הסתם, היא רוצה להיות מנויה על הפסח של אביה, ולכן גם אם לא אמרה בפירוש בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, היא אוכלת מהפסח של אביה.

ודווקא ברגל ראשון אנו אומרים שמן הסתם כוונתה היתה להיות מנויה על הפסח ששחט אביה.

אבל ברגלים הבאים יש להסתפק אם רצונה להיות מנויה על פסח של אביה או על פסח של בעלה.

ולכן, כל זמן שלא אמרה בפירוש בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, לא תוכל לאכול לא מפסח של אביה ולא מפסח של בעלה.

ובמשנתנו מבואר, **שאם היא אשה שאינה מבקשת תמיד [=אינה רדופה] ללכת לבית אביה, אף על פי שרגל זה הוא רגל ראשון שאחר הנישואין, יש להסתפק אם רצונה להיות מנויה על פסח של אביה או על פסח של בעלה.**

ולכן, כל זמן שלא אמרה בפירוש בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, לא תוכל לאכול לא מפסח של אביה ולא מפסח של בעלה.

ואם פסח זה אינו רגל ראשון שאחר נישואין, בזה הדבר פשוט שרצונה להיות מנויה על פסח ששחט בעלה ולא על פסח ששחט אביה.

ולפיכך, אף על פי שלא אמרה בפירוש בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, היא אוכלת מהפסח של בעלה.

יש להימנות על הפסח קודם שחיטתו

נתבאר שבמקום שיש ספק אם האשה רוצה להיות מנויה על הפסח ששחט אביה או על הפסח ששחט בעלה היא צריכה לומר בשעת השחיטה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה.

ודווקא בשעת השחיטה מועילה אמירתה להמנות אותה על הפסח שהיא אומרת.

אבל אם בשעת השחיטה לא אמרה על איזה פסח היא רוצה להיות מנויה, אף על פי שאמרה זאת לאחר מכן בשעת אכילה, אין הדבר מועיל לה כי אי אפשר להימנות על הפסח לאחר שחיטתו.

ואין אומרים התברר עתה למפרע שכוונתה היתה להימנות על הפסח שהיא אומרת [=אין

האשה רדופה ללכת לבית אביה לאחר נישואיה

האשה, לאחר נישואיה, כשנמצאת שלמה בבית חמיה, היא מבקשת ללכת לבית אביה ולהגיד שם שבח זה.

וזהו שנאמר בעניין "אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי פְּמַגְדָּלוֹת אֶזְקֶינִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שְׁלוֹם" (שה"ש ח' י').

וביאר רבי יוחנן, ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה, ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה, שהיא חביבה בבית חמיה על בעלה, ונמצאת שלמה לו.

הקשר בין עם ישראל והקב"ה לעתיד לבוא

נאמר בעניין הקשר שיהיה לעתיד לבוא בין עם ישראל והקב"ה: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱסָם ה' תְּקַרְאֵי אִישֵׁי וְלֹא תְקַרְאֵי לִי עוֹד בְּעַלְיִי" (הושע ב' י"ח).

וביאר רבי יוחנן, שבא הכתוב ללמד, שלעתיד יהיו עם ישראל עם הקב"ה ככלה בבית חמיה כלומר בבית בעלה, שיש ביניהם חיבה יתרה, והיא קוראת אותו "איש". **ולא ככלה בבית אביה**, שעדיין אין ביניהם חיבה יתרה והיא קוראת אותו "בעלי".

עילם זכתה ללמוד ולא זכתה ללמד**ובבל זכתה ללמוד וללמד**

נאמר, "אָחוֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לְאַחֲתָנוּ בַּיּוֹם שְׂדֵבֵר בָּהּ" (שה"ש ח' ח'), כלומר אינה ראויה להניק.

ואמר רבי יוחנן, שכתוב זה מדבר בעילם, שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד, כלומר שהיו בה תלמידי חכמים שלמדו תורה בעצמם, אבל לא הרבו תורה בישראל.

והכוונה לדניאל שהיה בעילם, כמו שנאמר, "וַאֲנִי בְּשׁוֹשׁוֹן הַבֵּיֶרֶת אֲשֶׁר בְּעִלָּם הַמְּדִינָה" (דניאל ח' ב') וזכה ללמוד בעצמו, אבל לא רבץ תורה בישראל.

ובבל גידלה את עזרא הסופר, שזכה גם ללמד תורה בעצמו וגם ללמד את ישראל, כמו שנאמר, "כִּי עֲזָרָא הֵכִין לָבָבוּ לְדְרוֹשׁ אֶת תּוֹרַת ה' וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֶק וּמִשְׁפָּט" (עזרא ז' י').

"אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי פְּמַגְדָּלוֹת"

לעיל דרשו את סוף הכתוב "אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי פְּמַגְדָּלוֹת אֶזְקֶינִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שְׁלוֹם" (שה"ש ח' י'), לעניין זה שהאשה רדופה ללכת לבית אביה לאחר נישואיה.

ונחלקו חכמים בביאור תחילת הכתוב "אָנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי פְּמַגְדָּלוֹת".

לדברי רבי יוחנן, הכתוב מלמד על לומדי התורה ומלמדי התורה שהם צגינים על ישראל, שכך הכתוב נדרש: "אָנִי חוֹמָה", זו תורה שהיא מגינה על ישראל כמו חומה. "וְשָׂדֵי", **אלו תלמידי חכמים**, שמלמדים אחרים כמו שמניקים אותם, וגם הם מגינים על הדור "פְּמַגְדָּלוֹת".

ולדברי רבא, כך הכתוב נדרש: "אָנִי חוֹמָה", זו **כנסת ישראל**, כלומר אסיפת ישראל יחד, שהיא מגינה על ישראל כמו חומה. "וְשָׂדֵי", **אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות** שבהם ישראל מתאספים לתפילה ולתורה והם מגינים על הדור "פְּמַגְדָּלוֹת".

"אֲשֶׁר בְּנִינוּ כְּנֻטְעִים מְגַדְלִים בְּנְעוּרֵיהֶם**בְּנוֹתֵינוּ כְּזֹלִית מְחֻטְבוֹת תְּבַנִּית הַיְכָל"**

כך ביאר רב זוטרא בר טוביה אמר רב את הכתוב, "אֲשֶׁר בְּנִינוּ כְּנֻטְעִים מְגַדְלִים בְּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזֹלִית מְחֻטְבוֹת תְּבַנִּית הַיְכָל" (תהילים קמ"ד י"ב).

"אֲשֶׁר בְּנִינוּ כְּנֻטְעִים", **אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא**, ודומים הם לנטיעות צעירות שיונקות ועדיין לא התקלקלו ולא אירע בהן שבר.

"בְּנוֹתֵינוּ כְּזֹלִית", **אלו בתולות ישראל, שאוגדות פתחיהן לבעליהן**, כלומר סותמות פתחיהן עד שמזדקקות לבעליהן ואינן נבעלות לאחרים.

פירוש אחר, שמגידות פתחיהן של נדה לבעליהן לפרוש מהן, ואף על פי שתאוותן רבה.

"מְחֻטְבוֹת תְּבַנִּית הַיְכָל", **אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן.**

בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן

נתבאר שהכתוב "בְּנוֹתֵינוּ כְּזֹלִית" מדבר בבנות ישראל, שאוגדות פתחיהן לבעליהן. כלומר, אף על פי שהן מלאות תאוה, הן שמורות לבעליהן בלבד.

ועניין זה נדרש ממה שמצינו מקומות נוספים שנאמר בהן לשון זויות, והוזכר בהן לשון מילוי, ומכאן שגם "בְּנוֹתֵינוּ כְּזֹלִית", הכוונה לדבר שהן מלאות בו, והוא התאוה, ובכל זאת הן שמורות לבעליהן.

כתוב אחד שמצינו מילוי בזוויות, הוא הכתוב, "ה' צבאות יגן עליהם ואכלו וכבשו אבני קלע ושתו המו כמו יין ומלאו כמזרק כזויות מזבח" (זכריה ט' ט"ו).

וכתוב נוסף שמצינו מילוי בזוויות הוא הכתוב, "מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן צאוננו מאליפות מרבבות בחוצותינו" (תהילים קמ"ד י"ג).

ותוסי פירשו, שהדבר למד ממה שהזכיר "כזויות מזבח", מה להלן דם קרבנות אף כאן דם נדות.

ארבעה נביאים התנבאו בפרק אחד

ארבעה נביאים התנבאו באותו פרק זמן, ותחילת נבואתם בימי המלך עוזיה. והם: הושע, ישעיה, עמוס, ומיכה.

בהושע נאמר, "דבר ה' אשר הנה אלה הושע בן נחמי בימי עוזיה יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל" (הושע א' א').

בישעיה נאמר "חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה" (ישעיה א' א').

בעמוס נאמר "דברי עמוס אשר היה בנקדים מתקוע אשר חזה על ישראל בימי עוזיה מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל שנתים לפני הרעש" (עמוס א' א').

ובמיכה נאמר "דבר ה' אשר הנה אלה מיכה המרשתי בימי יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה אשר חזה על שמרון וירושלם" (מיכה א' א'), כלומר מיכה התנבא אחרון מארבעת הנביאים הללו, ותחילת נבואתו היתה רק בימי יותם.

ואמר רבי יוחנן שגדול שבכולם הושע, שנאמר, "תחלת דבר ה' בהושע ויאמר ה' אלה הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים כי זנה תזנה הארץ מאחרי ה'" (הושע א' ב') ואין הכוונה שעם הושע דיבר ה' תחילה לכל הנביאים שהרי ממש ועת הושע היו הרבה נביאים אלא הכוונה שהוא היה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק והוא הגדול שבהם.

הבאת עניינים אלה לכאן

הובאו הדברים האלה המדברים בנבואת הושע, משום שלעיל הובאו כתובים המדמים את יחס כנסת ישראל לקב"ה בלשון אשה הנשאת לבעל, "אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום", וכן יש בנבואת הושע כתובים המדמים את יחס ישראל לקב"ה כאיש ואשה, "והנה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי". ועתה מפרש עתה עוד עניינים בנבואת הושע.

הושע לוקח לו אשת זנונים

אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע - בניך חטאו. והיה לו להושע להשיב - בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהם.

לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו - רבונו של עולם, כל העולם שלך הוא, העבירם באומה אחרת.

אמר הקדוש ברוך הוא, מה אעשה לזקן זה? אומר לו, לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח, אף אני אשלח את ישראל.

שנאמר, "ויאמר ה' אלה הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים", כלומר שתלד לך בנים זנונים, ספק שלך ספק של אחרים. וקיים הושע את הציווי, "וילך ויקח את גמרה בת דבליים ופתה וילד לו בן" (הושע א' ג').

"גמרה בת דבליים"

נתבאר שהושע לקח לו לאשה את "גמרה בת דבליים".

יש אומרים שנקראת "גמרה בת דבליים" על שם מה שארע בה.

- לדברי רב, נקראת "גמרה", על שם שהכל גומרים בה ביאתם, ותאוות לבם. ונקראת "בת דבליים" לשון כפילות, לומר שהיא דבה רעה בת דבה רעה, שגם אמה היתה זונה כמותה.

- ולדברי שמואל נקראת "בת דבליים" לשון דבלה, שהם תאנים מיובשות ומתוקות, כלומר שהיתה מתוקה בפי הכל כדבלה.

- ולדברי רבי יוחנן נקראת "בת דבליים" לשון דבלה, שהם תאנים מיובשות דבוקות יחד בלחץ, וכך היא הכל דשים אותה כמו דבלה.

ויש אומרים שנקראת "גמרה בת דבליים" על שם מה שארע בתקופתה.

לדברי רבי יהודה, נקראת "גמרה", על שם שבקשו לגמור ממונם של ישראל בימיה.

ולדברי רבי יוחנן, בזזו וגמרו ממונם של ישראל בימיה, שנאמר "כי לא השאיר ליהואחז עם כי אם חמשים פרישים ועשרה רכב ועשרת אלפים רגלי כי אבדם מלך ארם וישמם כעפר לדש" (מלכים ב' י"ג ז').

בני זנונים שילדה גומר להושע

"ויתגר ותלד לו בן: ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל" להורות שעתיד אני לזרוע את ישראל

בגולה. "כי עוד מעט ופקדתי את דמי זרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל" (הושע א' ג-ד)

"ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשא להם" (הושע א' ו')

"ותגמל את לא רחמה ותהר ותלד בן: ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם" (הושע א' ח'-ט).

הוכחת הושע על שלא ביקש רחמים על ישראל

לאחר שנולדו להושע שני בנים ובת אחת, אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע - לא היה לך ללמוד ממשה רבך? שכיון שדברתי עמו, פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה.

אמר לו הושע - רבנו של עולם, יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא - ומה אתה, שאתך זונה ובניך בני זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן, כך. ישראל, שהם בני בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנייני שקניתי בעולמי, ואתה אמרת העבירם באומה אחרת?

ארבעה קניינים שקנה הקב"ה בעולמו

הקב"ה ברא את כל העולם, וכל העולם של הקב"ה הוא והוא קניינו. אבל יש ארבע דברים שהם חשובים וחביבים בעיניו יותר, ונראו בפירוש בלשון קניין של הקב"ה.

א. תורה. שנאמר, "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז" (משלח ח' כ"ב)

ב. שמים וארץ. שנאמר "ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ" (בראשית י"ד י"ט)

ג. בית המקדש. שנאמר, "ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו" (תהילים ע"ח נ"ד).

ד. ישראל. שנאמר "תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ודמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניתי" (שמות ט"ו ט"ז)

שלוש גזרות שגזר הקב"ה על ישראל

השמות שצווה הקב"ה להושע לקרוא לבניו, הם על שם הגזרות שנגזרו על ישראל.

א. גלות. שנאמר "קרא שמו זרעאל", להורות שעתיד אני לזרוע את ישראל בגולה.

ב. שלא יחשבו עוד עמו של הקב"ה, כמו שאמר, "קרא שמו לא עמי".

ג. שלא ירחם עוד על ישראל, כמו שאמר, "קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל".

תשובת הושע

כיון שידע הושע שחטא, כשלא ביקש רחמים על ישראל מתחילה, עמד לבקש רחמים על עצמו.

אמר לו הקדוש ברוך הוא - עד שאתה מבקש רחמים על עצמך, בקש רחמים על ישראל, שגזרתי עליהם שלש גזירות בגללך.

עמד הושע ובקש רחמים על ישראל ובטל גזירה, והתחיל לברכן, ברכות כנגד הגזרות.

תחת גזרת הגלות, אמר, "ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום זרעאל" (הושע ב' ב').

תחת הגזרה שלא יחשבו עוד עמו של הקב"ה אמר, "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" (הושע ב' א').

ואמר עוד ואמרתי ללא עמי עמי אתה והוא יאמר אלהי" (הושע ב' כ"ב)

ותחת הגזרה שלא ירחם עוד על ישראל אמר, "וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רחמה" (הושע ב' כ"כ)

הרבנות מקברת על בעליה

הרבנות והשררה גורמים לקיצור ימים, ואמר רבי יוחנן, אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו, כלומר קבר בימיו ארבעה מלכים, שהם קיצרו ימיהם והנביא האריך אחריהם.

שנאמר, "חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה" (ישעיה א' א').

ירבעם בן יואש מלך ישראל נמנה מלכי יהודה

נאמר בנבואת הושע, "דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל". הזכיר הכתוב את ירבעם בן יואש מלך ישראל עם מלכי יהודה.

ואמר רבי יוחנן, מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה? מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס.

שנאמר, "וישלח אמציה כהן בית אל הוא אמר כומר לעבודה זרה "אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא תוכל הארץ להכיל את כל דברי" (עמוס ז' י').

והכוונה למה שנאמר, "כי כה אמר עמוס בקרב ימות ירבעם וישראל גלה וגלה מעל אדמתו" (עמוס ז' י"א).

ולא קיבל ירבעם לשון הרע, לומר, מעצמו אמר כן עמוס עליי, וקשר עליי קשר, חס ושלוס שאמר אותו צדיק כך מעצמו, ואם אמר, מה אעשה לו? שכינה אמרה לו.

אפילו בשעת כעסו של

הקב"ה זוכר את הרחמים

אמר רבי אלעזר, אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא, זוכר את הרחמים, שנאמר "כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל". כלומר אף על פי שזו נבואת פורענות מזכיר לשון רחמים.

ורבי יוסי בר רבי חנינא אמר, שיש ללמוד זאת מסוף הכתוב, "כי נשא אשה להם", שאמנם משמעותו לשון שאלה, האם אסלח להם? אבל מזכיר הוא לשון סליחה.

ואפשר כוונתם לומר, שהיה הקב"ה יכול לומר הדברים בפירוש, "אתאכזר לישראל בגלל מעשיהם". ולא אמר כן, אלא אמר רק זאת, שלא ירחם עליהם.

הטעם שהגלה הקב"ה את

ישראל לבין אומות העולם

אמר רבי אלעזר, לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים מהאומות הללו, שנאמר, "ויזרעתיה לי בארץ", כלומר אזרע את ישראל באומות, ואין אדם זורע סאה, אלא להכניס כמה כורים.

ורבי יוחנן אמר שיש ללמוד זאת מהכתוב, "ורחמתי את לא רחמה ואמתי ללא עמי עמי אתה והוא יאמר אלקי", כלומר, אותם שמתחילה לא היו עמי אלא בני אומות אחרות עתה ידבקו בי ויהיו לי לעם על ידי שהם יתגיירו.

אל תלשן עבד אל אדנו פן יקלדך

ואשמת דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך

שני כתובים סמוכים יש בספר משלי, מתחילה נאמר שאין להלשין עבד לאדוניו, "אל תלשן עבד אל אדנו פן יקלדך ואשמת" (משלי ל' י'), ומיד אחר כך נאמר "דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך" (משלי ל' י"א). ולכאורה משמע, שהכתוב האחרון הוא נתינת טעם לכתוב הראשון.

אך הדבר קשה, וכי משום שדור זה מקלל אביו ואמו, לכן אין להלשין עבד לאדוניו.

ולפיכך ביאר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי באופן אחר, שכוונת הכתוב לומר שאפילו דור זה שמקלל אביו ואמו הזהר בו ואל תקלל עבד לאדוניו.

וכמו שמצינו בהושע, שאף על פי שאותו הדור היו חוטאים הקפיד הקב"ה על הושע שהלשין עליהם כפי שנתבאר לעיל.

צדקה עשה הקדוש ברוך הוא

בישראל שפזרן לבין האומות

נאמר בשירת דבורה "מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה' צדקת פרזנו בישראל אז ירדו לשערים עם ה'" (שופטים ה' י"א).

וביאר רבי אושעיא שהכתוב הזה בא לשבח את הקב"ה, שעשה צדקה בישראל בכך שפיזר אותם לבין האומות, ועתה אין אומה אחת יכולה לכלות את ישראל יחד.

ומטעם זה ניצולים ישראל, ושום אומה משמידה את ישראל הנמצאים תחת שלטונה.

שכך אמר לו אותו מין לרבי חנינא, אנחנו הרומאים טובים מכם, שכן אתם כבשתם את אדום, ותוך ששה חודשים כבר הרגתם בהם כל זכר, כמו שנאמר, "כי ישפת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום" (מלכים א' י"א ט"ז), ואילו אנו כבשנו אותכם, ומושלים בכם הרבה שנים, ואין אנו משמידים אתכם.

השיב לו רבי חנינא, רצונך לקבל תשובה? אצמיד לך תלמיד אחד שיענה לך.

נטפל אליו רבי אושעיא והשיב לו, הסיבה שאין אתם פוגעים בנו היא משום שאין אתם יודעים כיצד תעשו. להרוג את כולנו אין אתם יכולים, כי אין כל ישראל תחתיכם. ואם תהרגו רק את ישראל שאתם מושלים בהם, יאמרו עליכם שאתם מלכות חתוכה ולא שלמה, שהרי אתם לא יכולים להרוג את כל ישראל.

נשבע אותו מין בעבודה זרה של הרומאים [=גפא דרומאין] ואמר לרבי יהושע, אמת אמרת, במחשבה זו אנחנו עסוקים תמיד [=בהא נחתינן ובהא סלקינן].

הטעם שהגלה הקב"ה את ישראל לבבל

א. שנה רבי חייא, מהו שנאמר, "אלקים הבין

דַּרְכָּה וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ" (איוב כ"ח כ"ג)? יודע הקדוש ברוך הוא את ישראל שאינן יכולין לקבל גזרות של רומיים, לפיכך הגלה אותם לבבל,

שאינן כשדים אכזרים כשאר אומות.

ב. אמר רבי אלעזר, לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאוּל, ומאחר שהיא כן יפדה אותם מהרה כמו שהבטיח, "מִיַּד שְׂאוּל אֲפָדֶם מִמּוֹת אֲגָאֵלִם אֲהִי דְבָרֶיךָ מוֹת אֲהִי קְטָבָךָ שְׂאוּל נָחַם יִסְתֵּר מֵעֵינָי" (הושע י"ג י"ד).

ג. רבי חנינא אמר, הטעם שהגלה הקב"ה את

ישראל לבבל, מפני שקרוב לשונם ללשון תורה,

ולא תשתכח תורה מהם מהר.

ד. רבי יוחנן אמר, הטעם שהגלה הקב"ה את

ישראל לבבל, מפני ששיגורם לבית אמם, שהרי

אברהם יצא מאור כשדים, משל לאדם שכעס על

אשתו, להיכן משגרה? לבית אמה.

ה. עולא אמר, הטעם שהגלה הקב"ה את ישראל

לבבל, כדי שיאכלו תמרים שיש מהם הרבה בבל

ויעסקו בתורה. אך לבסוף חזר בו כפי שיתבאר

בתחילת דף פ"ח.

שלושה חזרו למטעתן

אמר רבי אלכסנדר, שלושה דברים חזרו

למטעתן, כלומר למקום שממנו באו.

א. ישראל.

כמו שנתבאר לעיל, שאברהם הגיע מבבל, מאור

כשדים. ולבסוף גלו בניו לבבל.

ב. כסף מצרים.

כל הכסף שבזו ישראל בצאתם ממצרים, כמו

שנאמר "וְהָיָה נֶתֶן אֶת חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם

וַיִּשְׂאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" (שמות י"ב ל"ו),

לבסוף חזרו למצרים בימי רחבעם.

כמו שנאמר "וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְמֶלֶךְ

רְחֻבָּעַם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלַם כִּי

מָעְלוּ בָהּ ... וַיִּלְכֹּד אֶת עָרֵי הַמְּצֻרוֹת אֲשֶׁר

לַיהוּדָה וַיָּבֵא עַד יְרוּשָׁלַם ... וַיַּעַל שִׁישַׁק מֶלֶךְ

מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלַם וַיִּקַּח אֶת אֲצֻרוֹת בַּיִת ה' וְאֶת

אֲצֻרוֹת בַּיִת הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֹּל לָקַח וַיִּקַּח אֶת מִגְנֵי

הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה" (דה"י ב' י"ב).

ג. כתב הלוחות.

כתב הלוחות שהגיע משמים חזר ועלה לשמים.

שנאמר, "וְנֹאֲתַפֵּשׂ בְּשָׁנֵי הַלָּחֹת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שָׁמַיִם

יָדַי וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם" (דברים ט"ו י"ז), כלומר, דבר

פלא ראיתם שם, שהעין פונה להסתכל בו. ומה

היה אותו דבר פלא? לוחות נשברו ואותיות

פורחות.

דף פח

תמרים בבלל לעסוק בתורה

עולא הזדמן לפומבדיתא שהיא בבל, והביאו

לפניו סל מלא תמרים.

שאל את מי שהביאו לו, כמה סלים כאלה קונים

בזוז אחד, ואמרו לו, שלושה סלים מלאים

תמרים עולים זוז אחד.

אמר על כך, סלים מלאים של דבש בזוז אחד,

והבבלים אינם עוסקים בתורה? כלומר מאחר

שיש להם שפע בזול, יש להם לעסוק בתורה

הרבה, ומדוע אינם עוסקים בה כראוי.

בלילה סבל עולא מאד מכאבי מעיים בגלל

אכילת התמרים, עד החשיב את אכילתם

כאכילת סם המוות [=רעל]. חזר בו ושבח את

הבבלים ואמר, הרבה רעל יש לאכול בבלל בזול,

ובכל זאת הבבלים עוסקים בתורה.

שם הר הבית לעתיד לבוא

אברהם אבינו קרא להר הבית "הר", שכך נאמר

בעניין העקידה שהיתה בהר הבית, "וַיִּקְרָא

אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יְרָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר

הַיּוֹם בָּהֵר ה' יְרָאָה" (בראשית כ"ב י"ד).

ויצחק קרא להר הבית "שדה", שכך נאמר

בעניין יציאתו להתפלל בהר הבית, "וַיֵּצֵא יִצְחָק

לְשׁוֹמֵן בְּשָׂדֵה לְפָנוֹת עָרָב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה גְמָלִים

בָּאִים" (בראשית כ"ד ס"ג).

ויעקב קרא להר הבית "בית", כלומר מקום

מיושב, שכך נאמר בעניין הגעתו להר הבית,

"וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בַּיִת אֵל וְאוּלַם לֹא

שֵׁם הָעִיר לְרֵאשֻׁנָה" (בראשית כ"ח י"ט).

ואמר רבי אלעזר שבזה יתבאר הכתוב, "וְהָלְכוּ

עִמָּיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכֵן וְנַעֲלָה אֵל הַר ה' אֵל בַּיִת

אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּרְוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכָה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא

תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב' ג').

וכי הקב"ה הוא רק אלהי יעקב ולא אלהי

אברהם ויצחק?

אלא כוונת הכתוב לומר, שהעמים יקראו לו

בית. ולא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק

שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית.

גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ

אמר רבי יוחנן, גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ.

שנאמר בעניין קיבוץ גלויות לשון "יום", "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֵאל" (הושע ב' ב'), והכוונה ליום קיבוץ הגלויות, כמו שהוא מתורגם יום כנישיהון, יום התאספותם.

ובבריאת שמים וארץ גם כן נאמר לשון "יום", "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קִרְא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (בראשית א' ה').

אלה בכלל הכתוב "שָׁה לְבַיִת"

נאמר בעניין קרבן הפסח, "דַּבְּרוּ אֵל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׁה לְבַיִת אֶבֶת שָׁה לְבַיִת".

ואמר רבי זירא שהכתוב "שָׁה לְבַיִת" מלמד שאדם ממנה על הפסח את בני ביתו מדעתו ולא מדעת בני ביתו.

כלומר, כשבעל הבית מתכוון למנות את בני ביתו על הפסח, הרי הם מתמנים על הפסח שלו, **בין אם הם רוצים בכך ובין אם אינם רוצים בכך**, שהמינוי על פסח של בני ביתו תלוי בדעתו ולא בדעתם.

ומבואר בסוגיה מי נחשבים בני ביתו לעניין זה שהמינוי על הפסח תלוי בדעת בעל הבית ולא בדעת בני הבית:

א. בנו ובתו הקטנים.

לעניין זה פירש רש"י הטעם, כיוון שעליו לחנכם במצוות אינם יכולים למחות ומאחר שמינה אותם על הפסח הרי הם מנויים עליו.

ב. עבדו ושפחתו הכנענים.

לעניין זה פירש רש"י הטעם, כיוון שסמוכים על שלחנו על כרחם נמשכים אחריו ואינם יכולים למחות. אך מתוך פירושו לעניין שפחה עברית משמע שהטעם הוא כיוון שהם סמוכים עליו, מוטל עליו לחנכם, והרי הם כבנו ובתו הקטנים.

ג. יתום אצל אפוטרופוס.

יתום קטן שאין לו אב, ומינו לו ליתום אפוטרופוס להיות תחת אביו, האפוטרופוס נכנס תחת אביו של היתום גם לעניין זה, שהוא ממנה אותו על פסחו ואין היתום יכול למחות.

אלה אינם בכלל הכתוב "שָׁה לְבַיִת"

נתבאר שהכתוב "שָׁה לְבַיִת" מלמד שאדם ממנה על פסחו את בני ביתו, ואפילו אם הם אינם חפצים בכך.

ולא כל בני ביתו בכלל הכתוב הזה, אלא יש שהם בפועל בני ביתו ואינם בכלל הכתוב הזה. ולפיכך, אם שחט עליהם ושתקו הרי הסכימו והם מנויים עמו על פסחו.

אבל אם מחו ואמרו שאינם רוצים להיות מנויים על פסחו, אינם מנויים על פסחו. ובכלל זה, אם שחטו פסח אחר הראו בכך שאינם רוצים להיות מנויים על פסחו.

ואלה הם:

א. בנו ובתו הגדולים.

מתוך פירוש רש"י משמע שהטעם לכך, כי אין מוטל עליו לחנכם.

ב. עבדו ושפחתו העבריים.

מתוך פירוש רש"י משמע שהטעם לכך, כי אין מוטל עליו לחנכם.

ג. אשתו.

לעניין זה מבואר הטעם בגמרא, לפי שיכולה למחות. ופירש רש"י, שיכולה למחות שלא תהיה סמוכה על שלחנו של בעלה כמבואר במסכת גיטין, יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה לצורךך.

יתום ששחטו עליו אפוטרופסים

נתבאר שיתום שיש לו אפוטרופוס, האפוטרופוס ממנה אותו על הפסח גם אם אינו רוצה בכך, כי מינוי הפסח של היתום תלוי בדעת האפוטרופוס בלבד, ולא בדעת היתום.

ומבואר במשנתנו, שיתום שיש לו שני אפוטרופסים, וכל אחד מהם מינה אותו על הפסח שלו, הרי הוא מנוי על שניהם, ויכול לאכול מאיזה מהם שירצה.

ופירשו התוס' הטעם, כי דין זה שמינוי הפסח של היתום תלוי בדעת האפוטרופוס ולא בדעת היתום אינו דין תורה, אלא מדרבנן בלבד. ולפיכך, מדין תורה היתום אינו מנוי על אף אחד מהפסחים, ומדרבנן הוא יכול לבחור איזה מהם שירצה.

עבד של שני שותפים

נתבאר לעיל, שעבד כנעני מתמנה על הפסח של רבו, אף אם העבד אינו רוצה בכך.

ואם היה עבד כנעני שייך לשני שותפים, הוא יכול להתמנות על פסחו של אחד מהשותפים

רק בהסכמת שני השותפים.

אבל מן הסתם שני השותפים מקפידים זה על זה, ואין אחד מהם מסכים שהחצי שבבעלותו יהנה מהפסח של השותף שלו, ולכן אין העבד יכול לאכול לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה.

פתיא אוכמא

דין זה של עבד של שני שותפים למד מסתירה שמצינו בין המשנה, בה מבואר שאינו יכול לאכול מפסח של אחד מהבעלים שלו [וזאת כשהם מקפידים זה על זה], לבין הברייתא בה מבואר שהוא יכול לאכול מפסח של אחד מהבעלים שלו, [וזאת כשאינם מקפידים זה על זה].

ורב עינא שאל את רב נחמן כיצד ליישב את הסתירה הזו, ורב נחמן השיב לו כפי שנתבאר.

ולפי לשון אחד בגמרא, כשרב נחמן השיב לרב עינא הוא כינה אותו "עינא סבא" כלומר עינא הזקן. ולפי לשון שני בגמרא כשרב נחמן השיב לרב עינא הוא כינה אותו "פתיא אוכמא".

ובמסכת עבודה זרה פירש רש"י, פתיא אוכמא, כלי שחור, שנשתחר על ידי מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה, שדרכם של תלמידי חכמים שמצטערים על לימוד תורה, ואינם מכבסים בגדיהם.

דין מי שחציו עבד וחציו בן חורין

עבד כנעני שהיה שייך מתחילה לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו, נעשה אותו העבד חצי עבד כנעני וחצי בן חורין.

מתחילה אמרו בית הלל [=משנה ראשונה], שאין השחרור של חציו על ידי השותף האחד, יכול לחייב את השותף השני לשחרר גם הוא את חציו, אלא העבד עתה שייך חציו לעצמו וחציו לשותף השני, ולכן הם חולקים בעבודתו. עובד לעצמו יום אחד ועובד לבעלים של חציו יום אחד, וכך עושים לסירוגין יום אחר יום, ושניהם נהנים מעבודתו בשווה.

ובית שמאי אמרו שאם יעשו כן, הבעלים של חציו אינו מפסיד כלום. אבל לעבד עצמו יש הפסד גדול, כי מאחר שהוא חציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לשאת שום אשה.

שפחה אינו יכול לשאת משום חצי בן חורין, וישראלית אינו יכול לשאת משום חצי עבד, ונמצא העבד הזה בטל מפריה ורביה.

ואין להסכים לכך שייבטל שום אדם מפריה ורביה כי זו היא המטרה העיקרית של בריאת העולם שיפרו וירבו שנאמר, "כי כה אָמַר ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יִצְרַח הָאָרֶץ וְעָשָׂה הוּא כּוֹנֵן לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה אֲנִי ה' וְאִין עוֹד" (ישעיה מ"ה, י"ח)

ולכן, מפני תקנת העולם כופים את האדון של חציו השני שישחרר גם הוא את חלקו, כדי שיהיה העבד בן חורין שלם ויוכל לשאת אשה. והוא כותב לאדון שטר חוב, שהוא מתחייב בו לשלם לו את שווי חציו שהוא שחרר.

וששמעו בית הלל את דברי בית שמאי קיבלו את דבריהם ושנו כמותם [=משנה אחרונה].

מי שחציו עבד וחציו בן חורין לעניין אכילת פסח

לפי משנה ראשונה של בית הלל, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, נחשב הוא כעבד של שני שותפים, והם: העבד שהוא בעלים של חציו המשוחרר, והאדון שהוא בעלים של חציו העבד.

וכבר נתבאר שעבד של שני שותפים מן הסתם הם מקפידים זה על זה, ואין אחד מהם מסכים שהחצי שבבעלותו יהנה מהפסח של השותף שלו, ולכן אין העבד יכול לאכול לא מפסחו של עצמו ולא מפסחו של רבו.

ולפי משנה אחרונה של בית הלל, מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופים את רבו לשחרר את כולו, ולכן, הואיל ובידינו לשחררו, הרי הוא נחשב כבן חורין, ואוכל מפסח של עצמו גם ללא קבלת רשות מרבו.

האומר לעבדו צא ושחוט את

הפסח ולא פירש ממה ישחוט לו

מי שציווה לעבדו לעשות עבורו פסח, ולא הורה לו מתחילה מה לקחת, טלה [=כבש] או גדי עזים. מאחר שלא פירש לו מה לקחת, סמך עליו, ומעתה כל מה שלקח העבד עבור האדון יהיה פסח לאדון, ואפילו אם האדון רגיל לקחת כל שנה את המין האחר.

האומר לעבדו צא ושחוט את

הפסח ושחט עבורו שני פסחים

כלל בידינו, שאין אדם יכול להימנות על שני פסחים בשעת השחיטה, ולהחליט אחר כך בשעת אכילה באיזה מהם הוא רוצה לצאת ידי חובה.

כי המינוי על הפסח נקבע בשעת השחיטה, ולכן בשעת השחיטה צריך לברר על איזה מהם הוא נמנה, ואינו יכול להחליט למפרע לאחר השחיטה, כגון בשעת האכילה, על מה הוא נמנה מקודם בשעת האכילה [=אין ברירה].

ומהטעם הזה, מי ששלח את עבדו לשחוט עבורו פסח, והלך העבד ומינה את האדון על שני פסחים, על גדי ועל טלה, מאחר שבשעת השחיטה לא היה ידוע על איזה מהם התמנה האדון, אין האדון יכול לאכול לא מהפסח הזה ולא מהפסח הזה, כי אינו יכול להחליט אחר כך בשעת האכילה, על איזה פסח הוא נמנה מקודם משעת השחיטה.

וכל זה ברוב בני אדם, שמקפידים על מאכלם אם יאכלו גדי או טלה. ואם כן, דעתם לצאת רק בזה שהם מעדיפים. ומאחר שאין אנו יודעים מה היתה כוונתם לצאת בשעת השחיטה, אינם יכולים לאכול אף לא מאחד מהפסחים.

אבל מלך ומלכה [והדומים להם], שתמיד עבדיהם מכינים להם את סעודותיהם, והם עצמם אינם מקפידים בדבר וכל מה שיעשו להם עבדיהם מקובל עליהם בין יהיה גדי או טלה.

ולפיכך כשעשו עבורם עבדיהם שני פסחים גדי וטלה, אינם מקפידים בכך, ודעתם לצאת בזה או בזה. ולכן שני הפסחים עומדים להם, והראשון מבין הפסחים שנשחט, הוא זה שנמנו עליו, ולפיכך הם יוצאים בפסח שנשחט ראשון. וכן שנינו בברייתא: אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם, צאו ושחטו עלינו את הפסח. ויצאו ושחטו עליהם שני פסחים, גדי וטלה. באו ושאלו את המלך, אמר להם, לכו ושאלו את המלכה, שהיתה בריאה וחכמה. באו ושאלו מן המלכה, אמרה להם, לכו ושאלו את רבן גמליאל. באו ושאלו את רבן גמליאל. אמר להם, מלכה ומלך שדעתם קלה עליהם, שאין מקפידין אם גדי אם טלה, יאכלו מן הראשון. אנו אם יארע לנו כן, לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני.

רבן גמליאל מטהר את סעודת המלך והמלכה

הלטאה היא משמונה שרצים שנבלתם מטמאת מהתורה. ופעם אחת נמצאת הלטאה בבית המטבחים של המלך והמלכה, והיו סבורים שאותה לטאה מתה, והרי היא מטמאה את כל המאכלים שנגעו בה.

באו ושאלו את המלך מה הדין. אמר להם, לכו ושאלו את המלכה.

באו ושאלו את המלכה, אמרה להם, לכו ושאלו את רבן גמליאל.

באו ושאלו את רבן גמליאל. שאל אותם, מקום שנמצאת הלטאה בבית המטבחים היה רותח או צונן? אמרו לו, רותח. אמר להם רבן גמליאל, לכו והטילו עליה כוס של צונן.

הלכו והטילו עליה כוס של צונן, ופירכסה והתברר שעדיין לא מתה. וטהר רבן גמליאל כל הסעודה כולה.

נמצא מלך תלוי במלכה. ונמצאת מלכה תלויה ברבן גמליאל. נמצאת כל הסעודה תלויה ברבן גמליאל.

האומר לעבדו צא ושחוט את

הפסח ופירש ממה ישחוט לו

מי שציווה לעבדו לעשות עבורו פסח, והורה לו מתחילה מה לקחת, טלה או גדי. מאחר שפירש לו רבו ממה יעשה לו פסח, יוכל לעשות עבורו רק מאותו המין שציווה לו רבו.

ואם שכח העבד מה ציווה לו רבו, ילך העבד למוכר הבהמות שרגיל רבו לקנות אצלו בהמות, ורוצה לעזור לרבו, והמוכר נותן לו שתי בהמות גדי וטלה.

ואומר המוכר, אם האדון ציווה לך לקחת גדי לפסח, הרי גדי קנוי לאדון לצורך הפסח, וטלה אני נותן לך במתנה על מנת שאין לאדון חלק בו, ותקריב אותו שלמים. ואם האדון ציווה לך לקחת טלה לפסח, הרי הטלה קנוי לאדון לצורך הפסח, וגדי אני נותן לך במתנה על מנת שאין לאדון חלק בו, ותקריב אותו שלמים.

ומקריב את שתי הבהמות בתנאי זה, אם האדון ציווה לי להקריב לו טלה לפסח, הטלה קרב לפסח והגדי שלמים. ואם האדון ציווה לי להקריב לו גדי לפסח, הגדי קרב לפסח והטלה קרב שלמים.

ואחר כך כשהאדון יגיע ויאמר מה ציווה לעשות לו לפסח יתברר לנו מה כבר קרב לפסח ומה קרב לשלמים, וייקח האדון את מה שציווה לפסח, ויאכל אותו כדן פסח.

אבל בלא שיתרצה המוכר לתת לו בהמה במתנה שאין לאדון חלק בה, לא יוכל העבד לעשות זאת מכספי האדון, כי אין לעבד רכוש וכל מה שיש לו שייך לאדון, ואין האדון מסכים שיקנה בכספו שתי בהמות אלא אחת בלבד.

שכחו גם העבד וגם הרב מה ציווה הרב

כבר נתבאר, שמי שציווה לעבדו לעשות עבורו פסח, והורה לו מתחילה מה לקחת, **טלה או גדי**. מאחר שפירש לו האדון ממה יעשה לו פסח, יוכל לעשות עבורו רק מאותו המין שציווה לו האדון.

וכמו כן נתבאר, שאם שכח העבד מה ציווה לו האדון, יעשה העבד גם גדי וגם טלה, ויקריב שניהם בתנאי, אם טלה אמר האדון, הטלה יהיה לפסח והגדי לשלמים. ואם גדי אמר האדון, הגדי יהיה לפסח והטלה לשלמים.

ואם שכח גם האדון מה ציווה לעבד לעשות עבורו, אף על פי שמה שציווה נעשה פסח, **מאחר שאין אנו יודעים איזה מהם נעשה פסח, אינם יכולים לאכול לא מזה ולא מזה, שהרי הפסח נאכל רק למנויו, והם אינם יודעים על מה נמנו.**

אבל מאחר שלמעשה קרב עבורם הפסח בהכשר, יצאו ידי חובת הפסח, ופטורים מלעשות פסח שני.

ואמנם, כלל בידינו שאין הפסח כשר אלא אם כן כשהוקרב היה ראוי לאכילה.

ולפיכך **לפי לשון ראשון של אביי**, שדין זה אמור רק אם בגמר הקרבת הטלה והגדי, כלומר כשהושלמו ארבע עבודות הקרבן, שהן שחיטה קבלת הדם הולכת הדם וזריקתו למזבח, **עדיין זכרו הבעלים מה ציוו, שאז בשעת השלמת ההקרבה היה הפסח ראוי לאכילה, והיו לו אוכלים, ונמצא שקרב עליהם פסח בהכשר.**

אבל אם קודם זריקת הדם כבר שכחו הבעלים מה ציוו, נמצא שבשעת זריקת הדם כשהושלמה הקרבת הפסח כבר לא היה ראוי לאכילה, ואם כן נפסל קודם סיום הקרבתו, ואין כאן שום פסח כשר.

ומעתה לא יצאו ידי חובת הפסח לא בטלה ולא בגדי, ואם לא הספיקו להקריב פסח אחר בו ביום, הם חייבים להקריב פסח שני.

ולפי לשון שני של אביי, גם באופן הזה ששכח האדון קודם זריקת הדם מה ציווה, עדיין הפסח כשר, ויצאו בו ידי חובתם, ופטורים מלעשות פסח שני.

כי אף על פי ששכח האדון מה ציווה, מכל מקום מאחר שהאדון ציווה להביא טלה או גדי, מה שציווה נעשה פסח, והוא פסח כשר, כי לפי האמת מה שנעשה פסח כשר ראוי לאכילה, אלא שאין אנו יודעים מי הוא הפסח הראוי לאכילה, אבל קמי שמיא גליא, ואין כאן סיבה לפסול את הפסח.

חמשה שנתערבו עורות

פסחיהן ונמצאת יבלת באחד

יבלת היא מום שפוסל את הבהמה מהקרבה. ואם הקריבו חמישה בני אדם כל אחד פסח אחד, ולאחר ההקרבה והפשטת העורות של הפסחים הללו נתערבו העורות ומצאו באחד מהעורות יבלת, הוברר שאחד מהפסחים קרב מבהמה פסולה להקרבה והוא פסול, ומחמת הספק שאין אנו יודעים איזה מהם פסול, אין לאכול את אף אחד מהפסחים הללו, וכולם יישרפו.

אבל אלה שהביאו את הפסחים הללו פטורים מלעשות פסח שני.

ארבעה מהם פטורים, כי באמת קרב עבורם פסח בהכשר, אלא שמחמת הספק אינם יודעים מי הם, ולכן אינם יכולים לאכול את הפסח שהקריבו, אבל כבר יצאו ידי חובה.

והחמישי פטור, כי אין אנו יודעים מי הוא, ולא יוכל להביא פסח שני אלא מי שבוודאי לא יצא ידי חובת פסח ראשון.

וכבר נתבאר, שאין הפסח כשר אלא אם כן כשהוקרב היה ראוי לאכילה.

ולפיכך **אמר אביי** [לפי לשון שני], שדין זה אמור רק אם בגמר הקרבת הטלה והגדי, כלומר כשהושלמו ארבע עבודות הקרבן, שהן שחיטה קבלת הדם הולכת הדם וזריקתו למזבח, **עדיין לא התערבו העורות, כי אז בשעת השלמת ההקרבה היה הפסח ראוי לאכילה, והיו לו אוכלים, ונמצא שקרב עליהם פסח בהכשר.**

אבל אם כבר קודם זריקת הדם התערבו העורות, נמצא שבשעת זריקת הדם כשהושלמה הקרבת הפסח כבר לא היה ראוי לאכילה, ואם כן נפסל קודם סיום הקרבתו, ואין כאן שום פסח כשר.

ומעתה לא יצאו ידי חובת הפסח אף אחד מהמקריבים, ואם לא הספיקו להקריב פסח אחר בו ביום, הם חייבים להקריב פסח שני.

הסיבה שכל החמישה

פטורים מלעשות פסח שני

נתבאר, שחמישה שהקריבו חמישה פסחים, ולאחר מכן התברר שאחד מהפסחים פסול ואין אנו יודעים מי מהם פסול, כל החמישה פטורים מלעשות פסח שני.

ארבעה מהם פטורים, כי באמת קרב עבורם

פסח בהכשר, אלא שמחמת הספק אינם יודעים מי הם, ולכן אינם יכולים לאכול את הפסח שהקריבו, אבל כבר יצאו ידי חובה.

והחמישי פטור, כי אין אנו יודעים מי הוא, ולא יוכל להביא פסח שני אלא מי שבוודאי לא יצא ידי חובת פסח ראשון.

ולהלן יתבאר מדוע אין להם תקנה באיזה אופן שהוא.

אי אפשר שכל אחד יביא פסח נוסף

אי אפשר שכל אחד מהחמישה יביא פסח נוסף וכך יוכל לאכול ממנו.

כי אפשר להקריב בכל שנה פסח אחד כשר בלבד, וכל מי שכבר יצא ידי חובתו בהקרבת פסח, אינו יכול לחזור ולהביא פסח נוסף.

ואם כן, הארבעה שכבר יצאו ידי חובה, אם יביאו פסח נוסף אין זה פסח אלא חולין בעזרה.

אי אפשר שכולם יחד יביאו פסח אחד נוסף

אי אפשר שכולם יחד יביאו פסח נוסף אחד ומאחר שאחד מהם עדיין לא יצא ידי חובת פסח יכול הוא להביא פסח והפסח כשר.

כי עדיין פסח זה מותר באכילה רק לאותו אחד שיצא בו אבל שאר הארבעה אינם יכולים להימנות עליו, ופסח אינו נאכל שלא למנויו.

ומאחר שאין אנו יודעים מי מהם יצא בו גם פסח זה לא יוכל לאכול ממנו אף אחד מהם.

אי אפשר שכל אחד יביא פסח נוסף בתנאי

אי אפשר שכל אחד מהם יביא גדי או שה לקרבן ויקריב אותו על תנאי. אם שלי היה הקרבן שנפסל בגלל שהיה בעל מום, ואני חייב להביא פסח הרי זה קרב לפסח ואם שלי היה הקרבן שהיה תמים בלא מום ואני כבר יצאתי ידי חובת הפסח זה קרב לשלמים.

דף פט

כי יש הבדל בין פסח לשלמים, הפסח נאכל כולו רק לבעלים והשלמים נותנים מהם את החזה והשוק לכהנים. ומאחר שקרבן זה הוא ספק פסח ספק שלמים, חזה ושוק שלו אינם נאכלים לכהנים שאינם מנוייו שמא הוא פסח, ואינם נאכלים לבעליו שמא הוא שלמים.

אי אפשר שכל אחד יביא פסח נוסף בתנאי ויצרף אליו כהן

אי אפשר שכל אחד מהם יביא גדי או שה לקרבן ויקריב אותו על תנאי והוא יהיה ספק פסח ספק שלמים, כפי שנתבאר, וכדי שיהיה אפשר לאכול ממנו את החזה והשוק יצרף עמו כהן, והכהן יאכל את החזה והשוק.

כי מאחר שאין אנו יודעים אם זה פסח או שלמים אין כהן שיצרף אליו.

כי אם הכהן כבר יצא ידי חובתו, הוא לא יצרף חובתו, הוא לא יצרף ואם הכהן לא יצא עדיין ידי חובתו, הוא לא יצרף שמא זה שלמים.

אי אפשר שכל אחד מהחמישה יביאו קרבן בתנאי ויצרפו לכולם כהן אחד שלא יצא עדיין

אי אפשר שכל אחד מהחמישה יביא קרבן בתנאי והוא יהיה ספק פסח ספק שלמים כפי שנתבאר.

וכדי שיוכלו לאכול את החזה והשוק של הקרבן, יצרפו כל אחד מהם כהן אחד שלא יצא ידי חובתו, ונמצא אותו כהן אוכל מכל החמש קרבנות את החזה והשוק, ארבעה הוא אוכל בתורת שלמים, ואחד הוא אוכל בתורת פסח, ויוצא בו ידי חובתו.

והסיבה שאי אפשר לעשות כן, כי יש הבדל נוסף בין פסח לשלמים, הפסח נאכל רק בליל חמישה עשר בניסן [עד חצות], והשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, וכשהם קרבים ביום ארבעה עשר בניסן אם נאכלים גם ביום ארבעה עשר וגם ביום חמישה עשר ולא רק בליל חמישה עשר.

וכשהוא מקריב בהמה, והיא ספק שלמים ספק פסח, הוא יכול לאכול אותה רק בזמן הראוי לאכילת פסח, כלומר ליל חמישה עשר בניסן בלבד [עד חצות].

ואם היא באמת שלמים, הוא ממעט את הזמן הראוי לאכילת השלמים. ומה שנשאר מהבשר בבקר יום חמישה עשר בניסן נשרף כדין נותר הפסח אף על פי שייתכן שהוא עדיין כשר לאכיל.

אי אפשר שכל אחד יביא קרבן ויעשה תנאי פסח או מותר הפסח

מי שהפריש קרבן לפסח, ואבד, והפריש קרבן נוסף לשם פסח ושוב נמצא הראשון. רק אחד מאלה שהפריש קרב לשם פסח, שהרי אין אדם יכול להקריב שני פסחים באותה שנה. והשני

נקרא מותר הפסח, וניתן להקריבו לשם פסח

עבור מי שעדיין לא יצא או שיקרב לשם שלמים.

ומותר פסח זה אף שהוא קרב כקרבן שלמים

אינו כשלמים לכל דבר, ואינו נאכל לשני ימים

ולילה אחד כשאר שלמים, אלא נאכל רק ביום

הקרבתו ובלילה שאחריו. ודומה הוא בכך

לקרבן פסח, שגם הפסח נאכל רק בלילה שאחר

הקרבתו ולא נאכל ביום המחרת.

ומכל מקום, אי אפשר שכל אחד מהחמישה

יביא קרבן בתנאי, אם אני חייב פסח, זה יהיה

פסח. ואם אני יצאתי ידי חובת פסח, זה יהיה

מותר הפסח, שדינו שלמים אך נאכל רק ללילה

אחד וכך אינו ממעט את זמן האכילה, כי בכל

מקרה זמן האכילה עד סוף הלילה ולא יותר.

וכדי שיוכלו לאכול את החזה והשוק של הקרבן,

יצרפו כל אחד מהם כהן אחד שלא יצא ידי חובתו,

ונמצא אותו כהן אוכל מכל החמש קרבנות את החזה

והשוק, ארבעה הוא אוכל בתורת שלמים, ואחד הוא

אוכל בתורת פסח, ויוצא בו ידי חובתו.

והסיבה שאי אפשר לעשות כן, **כי אי אפשר**

להקדיש קרבן מתחילתו לשם מותר פסח. שכן

מותר הפסח הוא קרבן שהופרש על ידי מי שכבר

הפריש פסח פעם אחת אבל אי אפשר להפריש

מלכתחילה לשם מותר פסח ואם כבר יצא לא

חל עליו מעולם שם זה.

ותוסי כתבו, לא כפירוש הקונטרס, שיקדיש לשם מותר אם

שלו היה תם, שבזה לא היה טועה הגמרא. אלא נראה לר"י

שיקדיש לפסח סתם, ואם בעל מום שלו, יצא בזה, ואם לאו

יהא מותר פסח. ופריך דלא הוי מותר פסח אלא היכא

שהופרש לגמרי לפסח וניתותר.

אי אפשר שכל אחד יחפש קרבן

שהוא מותר הפסח ויקריב אותו בתנאי

נתבאר שמותר הפסח יכול להיקרב לשם פסח

עבור מי שעדיין לא יצא ידי חובתו או שיקרב

לשם שלמים ונאכל עד סוף הלילה ולא יותר כמו

פסח עצמו.

ולכאורה, חמישה שהקריבו קרבן פסח והתברר

שאחד מהקרבנות פסול, יש להם להם תקנה,

שיחפשו אחר חמש בהמות שכבר נעשו מותר

הפסח. וייקח כל אחד מהם בהמה זו שהיא

מותר הפסח ויקריב אותה בתנאי. אם אני חייב

פסח, זה יהיה פסח. ואם אני כבר יצאתי ידי

חובת פסח, זה יהיה מותר הפסח, שדינו שלמים

אך נאכל רק ללילה אחד.

והסיבה שאי אפשר לעשות כן, כי יש הבדל בין

פסח לשלמים. הפסח אין הבעלים צריכים

לסמוך עליו, והשלמים הבעלים צריכים לסמוך

עליהם. ובהמת קדשים שאינה טעונה סמיכה,

אסור לסמוך עליה, ואם כן, מאחר שיש חשש

שבהמה זו היא פסח, אסור לסמוך עליה, ואם

היא שלמים נמצא מקריב שלמים בלי סמיכה

שלא כדין.

ואמנם, טעם זה ישנו כשהיו אותם חמישה

אנשים, אבל אם היו חמש נשים טעם זה אינו

קיים, כי קרבן נשים לעולם אינו טעון סמיכה

ואם כן, גם מי שאינה חייבת בפסח וקרבנה הוא

מותר הפסח שדינו שלמים, אין הקרבן שלה

טעון סמיכה.

והסיבה שגם אם היו חמש נשים אי אפשר

לעשות כן, כי יש הבדל בין נוסף פסח לשלמים.

והוא בצורת נתינת דם הקרבן על קיר המזבח.

את דם הפסח נותנים במקום אחד בלבד

[במתנה אחת] כשהכהן קרוב לקיר המזבח ונותן

את הדם בשפיכה, ואת השלמים נותנים בשתי

קרנות המזבח [שתי מתנות] כשהכהן עומד מעט

רחוק וזורק את הדם למזבח.

ואף על פי שבדיעבד אם שינה בין זה לזה יצא

מכל מקום אין להקריב לכתחילה באופן שאינו

כדין אותו קרבן, ומאחר שיש ספק אם זה פסח

שהוא במתנה אחת בשפיכה או שלמים שהם

שתי מתנות בזריקה אי אפשר להקריב את

הקרבן הזה.

האומר לבניו הריני שוחט את הפסח

על מי שיעלה מכס ראשון לירושלים

האומר לבניו, "הולך אני לשחוט את הפסח

בירושלים, וכשאשחט אותו, אני מתכוון למנות

עמי על הפסח את מי מכס שיעלה ראשון

לירושלים".

אם היתה כוונתו בשעת השחיטה שרק אחד

מבניו יתמנה עמו על הפסח, אותו הבן שיעלה

אחר כך ראשון לירושלים, מאחר שבשעת

השחיטה עדיין לא היה ידוע מי יעלה ראשון

לירושלים, ודבר זה יתברר רק לאחר מכן, היה

הדין הזה תלוי בדין ברירה, שנחלקו בו חכמים

במקום אחר, האם ניתן לעשות מעשה ויתברר

רק לאחר זמן עבור מי נעשה.

אבל ממשנתנו מבואר שלמעשה מי ששוחט את

הפסח מתכוון בשעת השחיטה למנות עמו את כל

בניו, וכשאומר להם אני מתכוון למנות עמי את

מי שיעלה ראשון לירושלים, אין כוונתו למנות

רק את הראשון אלא אומר כן כדי לזרז אותם

שימהרו לעלות לירושלים אבל באמת לא רק

הראשון התמנה עמו על הפסח אלא כל בניו.

ומעשה שאמר אחד כן לבניו וקדמו בנות לבנים,

כמה יכולים להימנות על פסח אחד

מאחר שחובה לכל אחד מבני החבורה לאכול כזית מבשר הפסח, ניתן להרבות את בני החבורה שמנויים על פסח אחד ובלבד שיהיה בו די בשר שיהיה לכל אחד מבני החבורה כזית.

להניח פסח ללא מנויים

לדעת משנתנו גם אחר שנימנו על הפסח בני חבורה אחת, יכולים כל בני החבורה למשוך ידיהם מהפסח עד שלא יהיו עליו שום מנויים, ואחר כך ימנו עליו בני חבורה אחרת.

ולדעת רבי יהודה בפרק מי שהיה טמא, אין להניח פסח ללא מנויים, ולכן אם רוצים כל בני חבורה זו למשוך עצמם מהפסח, קודם שימשך ממנו האחרון ימנה עליו אחר, ורק אז יוכל גם הוא למשוך עצמו מהפסח הזה.

עד מתי אפשר להימנות על הפסח

בעניין ההתמנות על קרבן פסח נאמר, "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וְשָׂכְנוּ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְסַת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה" (שמות י"ב ד').

תחילה "בְּמִקְסַת נִפְשֹׁת" כלומר תחילה יקבע מספר הנפשות שמתמנים על הפסח, ואחר כך "תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה", כלומר תשחטו הפסח.

ומכאן שניתן להימנות על הפסח רק עד שישחט, אבל משנשחט הפסח שוב אי אפשר להימנות עליו.

עד מתי אפשר למשוך עצמו מהפסח

נתבאר שמי שהתמנה על פסח יכול למשוך עצמו ממנו ולהתמנות על פסח אחר.

לדעת משנתנו, אדם יכול למשוך עצמו מפסח שכבר נמנה עליו רק עד שישחט הפסח, אבל משנשחט הפסח נקבע אדם זה לפסח הזה, ושוב אינו יכול למשוך עצמו ממנו ולהתמנות על פסח אחר.

שנאמר, "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה" (שמות י"ב ד'), כלומר "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית", ואם רוצה למעט עצמו מפסח להימנות על פסח אחר, יוכל לעשות כן רק "מִהְיוֹת מִשֶּׁה" כלומר מחיותו של השה, אבל משנשחט שוב אי אפשר למעט עצמו ממנו.

ולדעת רבי שמעון, אדם יכול למשוך עצמו מפסח שכבר נמנה עליו עד שתיגמר הקרבתו בהכשר, כלומר שישלמו ארבע עבודות הדם של ההקרבה שהן שחיטה קבלת הדם בכלי שרת הולכת הדם למזח וזריקת הדם למזבח.

שנאמר, "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה" (שמות י"ב ד'), ולדעת רבי שמעון כוונת הכתוב "מִהְיוֹת מִשֶּׁה", מהעבודות שעושים בשה [=מהוייתה דשה] וכל זמן שלא נשלמו עבודות השה, ניתן למעט עצמו ממנו.

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

[לקבלת ה"בקיזור" בוואצאפ לחץ כאן](#)

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי רכישת ספרי המחבר באתר אמזון בקישורים הבאים

[בקיזור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיזור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיזור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיזור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיזור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיזור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיזור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיזור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיזור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיזור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)